

Калистрят
Еремеев

ТОХСУННЬУ ОМУДРА

«САХА СИРИН ЛИТЕРАТОРА»
АССОЦИАЦИЯ

Калнстрат ЕРЕМЕЕВ

ТОХСУННЬУ ОҔУОРА
(хоһооннор)

Намская ЦБС

Детская библиотека
Суруйаа чыгыры

Саха Республикатыт
союһун «Писатель Якутии» издательства

ЕРЕМЕЕВ Калистрат Дмитриевич 1951 сыллаахха, тохсуньу 25 күнүгэр Амма Абабатыгар төрөөбүтэ. Кыра сааһыттан төгүрүк тулааһах хаалан эһэтигэр Еремеев Иван Константиновичка, эбэтигэр, Семен Степанович Яковлев (Эрилик Эристиин) төрөппүт кыыһыгар Валентина Семеновнаҕа нитиллибитэ. «Эриликтэр диэн аатыран олоҕбут оҕо сааһым сыллара баҕар суруйар дьарыкпар суод-нис хаалларбыт буолуохтарың сөп» — диэн махтанан ахтар автор.

Бастагы хоһооно 1975 сыллаахха олохтоох «Ленин суола» хаһыакка тахсыбыта. Кэлин айымньылара республика, оройуон хаһыаттарыгар бэчээттэнэллэр. «Саха сирин литератора» ассоциация чилиэнэ.

Билигин Нам оройуонугар Аппааны бөһүөлэгэр олорор, музыкальнай оскуолаҕа директорынан үлэлиир.

«Тохсуньу оһуора» автор бастагы кинигэтэ.

БАР
ДЪОММОР

НЫРАБА

Кырдыксыт кыраһа хаар
Сир ньуурун саппыт,
Уоллаах кыыспыт суолун наар
Көрдөрө, кэспия сыпшыт.

Сотору-сотору тохтооннор
Утарыта турар эбиттэр,
Бэрт кыараҕастык хардыылааннар
Хахха сирдэринэн барбыттар.

Кыыс олбуорун заныттан
Суолбут соҕотох буолбут,
Киэнг-киэнник атыллаталаан
Уолбут сүүрэ турбут.

Икки атаһ суола
Күнүс тэпсиллэн сүппүт,
Уоллаах кыыспыт таптада
Сүрэхтэргэ сөнгөн орпук.

АХТАБЫН

Ахтабын, суохтуубун
Ахсынны тымныгытын,
Уолукпар түһэрин
Уолутан ыларын.

Киммин сураһан
Тыына бурданныырын,
Сахабын билэн
Салгына сылайарын.

Кырыанан күрүөлээн
Кырааска соторун,
Туманы бүрүнэн
Тулабар саһарын.

Таңаһым халыгын
Хайбаан ааһарын,
Добордуу быһынан
Илигин уунарын.

Тымнылыын аргыстаах
Мин дьингнээх сахабын,
Од иһин аргыардаах
Кыһыны ахтабын

КЫҤЫНЫ КЭТИИБИН

Икки күн кэриэтэ
Тэбис-тэв төгүрүк
Кыһыны сылыта
Кырыаны ириэрэ
Издэскэр түһэрин
Эккэлини ойорун
Сонургуу көрөөрү
Сылааһар иттээри
Кыһыны кэтиибин.

X

X

Тиит маһым бүгүн эн
Сага дьыл харыйата буолбуккук,
Эйигин сэргээн симээбиттэр
Кынаттаах токутар улардар.

Тонг хаардаах лабааларгар
Тыыннаах ооньуурдар ыйаммыттар,
Кэрэтин ситэрэн ардыгар
Өссө токуктаан аймаммыттар.

Тулаһын кырыанан күрүөлээн
Хамсыыр ооньуурдаргын харыстыый,
Тымныы лабааларгын ириэрэн
Туманнаах алааска иһийиний.

Тоскин тракторист көрбөтүн
Туосапка саатын эспэтин,
Тутан ыларбыт тунтэри
Таһыттан көрөрбүт дьэ дьикти.

X X X

Атахтын-илинбин кумунан
Тулабын бүгүнцүү хайванан
Суордантан мунибуй эрэ быктаран
Сыттыгстан кулгаахтын өндөгөн

Синим этэ нэдэнгизэн
Куйахам тиригтэ түрдэнгизэн
Ошоньор сетуоруватын истэрим
Уум көтөн ухувнук сэргиирим.

Хойдубут хараганы хамсатан
Абааны уола нла сүүрэрэ
Айны дьонун көмүскэсэн
Таһырдыа ышпыт үрэрэ.

Кэнээвиз бүшүлгүн билдэрэн:
«Чэ, утуйдубут, өвөлөөр». — диирэ
Куттаммыт саннабытын өнүлэн
Хамсатын уота ылаамныра.

X X X

Ийэм чээй кутар
Чөлөгөлүгизн үрүнцүүр
Оччооо утарым хаанар
Өйүм-санаам күдүмнүүр.

Атаахтатар дэнимэнг
Эниги сыьна өйдөөмөг
Мээнэ дууһам эрэйэр
Ону ийэм сэрэйэр.

X X X

Үөлээннээхтэрбин көрсөн
Ирэ-хоро сэхэргэнэбин
Эбээ, эһээ буолбуттарын истэн
Кырдыга, сонньуйабын.

Сорохторбут өсөө да
«Саастарын ситэ» илктэр
Ыал оёолоро аатыран
Сулумах сылдыар эбиттэр.

40 саастарыгар тийбэккэ
Эбээ, эһээ буолбуттары
Эбэтэр «саастарын сиппэккэ»
Сулумах сылдыар ыччаттары —

Иккиэннэрин тэгнэ аһынабын
Уонна биридик айманабын
Биридэрэ эрдэ кырдыгыбыт
Иккиһэ олус өр оёо буолбут.

X X

Ураты да тыллар:
«Оонньоммотох сыллар»
Сэрии оёолорун
Истэрим аһынааларын.

Эрдэ улаатаннар
Үлэттэн чэрдэмниттэр
Кыайыыны уһансаннар
Бүгүн чиэстэммиттэр.

Ийэм суорат ытыйар
 Биһилэҕэ тыһыргыыр
 Көмүлүөк оһох умайар
 Хаппыт маһа таһыргыыр.

Балаһан чэн мууһа
 Көлөһүннэрэн моччоруйар
 Борук-сорукка ыал ууһа
 Күрдьэх кыһан аччоруйар.

Куобах суорһан аһныгар
 Кыра уолчаан сытаахтыыр
 Күндү киһи санныгар
 Көтөхтөрөн сыһаастыыр.

Тымныы, хараһа кыһайан
 Айанныт сэргэни булаахтыыр
 Атын кырыатын кыһыйан
 Бал халһанын аһаахтыыр.

Халлаан сулуһун аахтара
 Үөлэс кыымы ыһыахтыыр
 Хоһоһо киһини ахсара
 Дьыллээх сонуну ыһаахтыыр.

Холостуой киһибин —
 Хобордоох кураанах,
 Боростуой киһибин —
 Бопһуруос аһыйах.

Холостуой киһибин —
 Хоргута да сылдыһам
 Боростуой киһибин —
 Билбэккэ да хаалыам.

Холостуой олохтон
 Хоргуттум, сылайдым
 Боростуой буолартан
 Букатын дьэ бүттүм.

Холостуой киһи мин
 Хантан ким дэтэбин
 Боростуой киһи мин
 Бу тугу гыһабын.

Кэргэннээх киһигин
 Кэнчээрэ ыччаттаах
 Үөрөхтээх киһигин
 Үчүгэй төрүттээх.

Кэргэннээх киһигин
 Кэл, оһор, сүбэлээ,
 Үтүөкэн киһигин
 Үөрүүтэ өйүөлээ!

X X X

Уон сыл анараа өртүгэр
Түспүт хаартыскабын
Уон араастаан эргитэн
Хайҕаатыг, арбаатыг.

Уоттаах харахтаах
Улаан ньуурдаах
Усл оҕо туйгуннааҕа
Уолан бэрдэ үһүбүн...

Уолукпар көрсүөрбүт сүрэхпэр
Уот отто сатаатын
Күөдүйбэтин билбэт курдук
Күнгүн-дьылгың бараатыг.

X X X

Оҕотук сылдыан иһит, Тараас
Кырдыаҕамсыһа сатыырым
Сааһыран иһэн, дьэ, наһаас —
Эдэримсийэр идэлэнним.

Арай биһрдэ куоратка
«Уолчаан» дэттэрэн уулуннум
Маньбатыгар сылаах эккэ
Таһаҕасчыт буолан соһулуннум.

Онтон ыла сааһым хаһын
Эндэллэккэ билэбин
Чанчыктарым маһан аһын
Кистээбэккэ хаамабын.

X X X

Ыалдыан ыксаан сытан
Ынчык, бөтүөх ыган
Аҕалаах ийэбин мөхтөхпүнэ
Аахайымаар иһиттэххинэ.

Орто дойдуга төрөөн
Олорбуттара, иккиэн холбоон
Биэс уон сылы бөрөөн
Биһир хонугу эһии илбээн.

Аалар сүрэх тэбиитинэн
Аҕалаах ийэбин айхаллыбын
Аһаах доруобуйа этэринэн
Алаас ырыатын ай — ыллыбым.

ЭТИМЭН

Кыыһырсах, кынкыйдыха ниния
Кыя суона модьугук санаан аас
Суустаһар, суллаһар кэмнэргэ
Сүөм саҕа үрдүктүк өйдөөн ыл

Киниэхэ, киһи барахсанга
Хоргутар, хомотор тыллара этимэн!

Эрдэлээн хаһыҥныыр чанчыктар
Этиһэр, эллэһэр тыллартан
Урутаан бохсуллар сүһүөхтэр
Эбэлээх, элактээх этииттэн

Киниэхэ, киһи барахсанга
Хоргутар, хомотор тыллара этимэн!

Эбэрдэ эйбэс тыллара
Сатыыр буол күн аайы наардыыры
Умнума тыл күүһэ сыллара
Тирнэрэ, өһөрө ардыырын

Киниэхэ, киһи барахсанга
Хоргутар, хомотор тыллара этимэн!

Оччоҕо кыыс имэ тэтэриэ
Мичээрин эйиэхэ бэлэхтиэ
Оннообор уол оҕо эйэргэ
Миигиттэн дорообо, дииэ этиэ

Киниэхэ, киһи барахсанга
Хоргутар, хомотор тыллара этимэн!

АХТЫЛҔАН

Бүгүн эн суоххуна
Мин дыһэбэр сырыттым
Эн духуу сыккынан
Сүрэхпин уоскуттум,
Иннибэр хаартыскаҥ
Нап-нарын бэйэтэ
Мин күүтүөм дыэбитти
Холкутук туттубут,
Синьэдим иһигэр
Сүрэҕим ньүөлүйдэ
Сулустаах бэргэһэм
Тобукпар нуктаата.

ОЛОБУМ АРГЫҢЫГАР

Үс оџом тапталлаах ийэтигэр, күндү
киһибэр Еремеева А. З. аныбын.

Хаһан этэй, өйдүүгүөн
Көккөлэһэ хаампышытын,
Туора дьонтон кыбыстан
Туоруур сирэ аахпышытын.
От ыйа, от ыйа.

Хаһан этэй, өйдүүгүөн
Хаптадастыы барбышытын,
Күнтэн саһар аатыран
Күлүк сирэ талбышытын.
От ыйа, от ыйа.

Хаһан этэй, өйдүүгүөн
Куйаас уота сырайарын
Тымыр күүскэ тэбиэлээн
Таптал тыдын арыйарын.
От ыйа, от ыйа.

Хаһан этэй, өйдүүгүөн
Хоһоонуван этиэхтээхпин
Сааскын туолбут күнгүөн
Сыллаан, уураан биэриэхтээхпин.
От ыйа, от ыйа.

X X X

Ийэ буолубхтаах
Улуу дьолтон
Кыратык куттанан.
Долгуйан, үөрэн
Түнүк иенүө
Ытыы турбутун —
Дьол харабын уутун
Ыраас сааскы таммахтарынан!

УОЛЧААММАР

Ыалдыа да сытан
Ойон туруом,
Ыараханы өндөтүөм
Оџом туһа диэм,
Кыһыһыра да сылдьан
Көншүөрэн күдүөм,
Оройгуттан сыллыам
Остуоруя көксизэм,
Ийэ сир оџото
Итиллээр доруобай,
Авалаах ийэбин
Айхаллаар оһуобай.

КЫЫСЧААНЫМ

Кыыным сорох-ардыгар
Кыччаан хаалап сохутар,
Сылтах булан сыллатар
«Сыччыый», дэтэр. ыматар...
Чачара сүүрэрин көрөрүм
Чабаара күлэрин истэрим,
Улуукан үөрүүнү көбүтэр
Олоххо умсулган улаатар.

X X X

Сахам кыргыттара
Эниги баар буолангыт,
Кыынын бытыгым
Кырыа дуйдаах,
Сайынын көхсүм
Көлөһүн сыттаах,
Сахам кыргыттара
Эниги баар буолангыт.

КЭРЭ КЫЫСКА

Сыйа тарды хаастара
Кынат буолан сапсыннылар,
Үргэн көтөн хаалыахты
Үөһэ — аллара дайыстылар.
Уһун кыламан быһынан
Хара харахтар мичистилэр,
Аалай уостар аһыллан
Нарын тылы сипсистилэр.
Көмөр хара суһуоҕа
Көнө сийигэр намыһыйда,
Чочуллубут уһуоҕа
Танас бүтэй тунаһыйда.
Танты көрбүт уруйбар
Таалан туран хаалаахтаатым,
Эрдэ кырдыбыт буруйбар
Үөһэ тыынаат хаамаахтаатым.

Х Х Х

Түү курдук чөлчөкитик
Сценада көтөн киридэ,
Мээчик тэнгэ эрчимнээхтик
Сиртэн тэйэн сүүрдэ.

Үөрэ-дүйөрэ хамсанаан
Истиэл кыһын санатта,
Имигэстик тардыалаан
Домбра тыаһын көтүттэ.
Саала бүтүннүү иһийэн
Кыыс үгкүүтүм одуулуур,
Кыһнар имтэн «нэдэйэн»
Уолан сүрөбэ кэйиэлиир.
Казак омук үгкүүтүн
Саха кыһа толордо,
Билбат уолун нэийитин
Кэрэ кыысчаан сэрэй даа.

ХАРАХТАР

Тыада суохтук чуумпуктук
Ыта көрдүг истинник,
Сангата суохтук өргүүйдук
Сүрөххэ талтын чочуктук.
Биирдэ көрөөт бэринним
Билэр курдук саванным,
Хараххар аахтым, эрэнним
Хаарыан бэйэбэр ананым.

Х Х Х

Сааскы күннүү чабылытан
Үчүгэйдик да көрдүг,
Дууһам мууһун ньалдарытан
Таммахтатан эи үөртүг.

Бүгүн эи көрүүгүттэн
Эдэр саастан тийһинним,
Туос кубаһай нэдэспиттэн
Имим кэйэн тилинним.
Кэрэ лыахтыы уйдаран
Ытыс аайы олорумаар,
Кырааскарын сууйтаран
Ытыыр-соңуур буолумаар.

ДЬҮӨГЭЛИИЛЭР

Төбөлөрүн холбуу түһээт
Тугу эрэ сипсистилэр,
Онтон эмиз көнөн ылаат
Олох кэрэтинэн мичистилэр.
Хонгор хаастыы хонолдьуһан
Кэтэнэ-манана хаамыстылар,
Кыталык кыыллыы кынталдьыһан
Кюота көтө дайыстылар.
Хоһуун булчут уолаттар
Сүрэхтэрэ күүскэ тэптэ,
Хангыл, айаас сонобостор
Айаннарын кымньыы эптэ.
Ханна тийэн ситиэхтэрин
Винги тугун билиэхпитий,
Ол эрэн уруу тэриллэрин
Сөрөйөн, ылыах бэлэхпитин.

Суһуоһун түөһүгэр намылытан
 Сиэркилэ иннигэр дыахтар олоһор,
 Туохтан эрэ санаата аймаһыйан
 Уруһ сүүмэхтрин одуулаһар.

Хаһан эрэ уһун, хойуу суһуоһа
 Такымар тийһэн охсуллара,
 Тутумнаан куотуһуу үгэһин саһана
 Тэһгнээһин булбакка сөһөллөрө.

Ол дыоллоох күһнэһин санаан
 Хараһар таммах чаһылыйда,
 Тумарык быһыһыттан киһиэхэ анаан
 Иннигэр эдэр саһа миһилийдэ...

Хоско сиэн кыыс уһуктан
 Эбээ диһр саһгата айманна,
 Минньигэс тылтан манньыйан
 Санаатын утаһа быһынна.

Олох ситимнэрэ быстыбатын диэбитти
 Манганнаах баттаһын сэрэһэн тараанна,
 Уруһ көмүскэ ханылылы көрбүттүү
 Сыа-сым курдук тутан үөһэ эриһнэ.

ТОҢО?

Кырасыабай кыһыһы көрдөхпүтүнэ
 Нууччалыы ыраас хааннааһын хайгыбыт,
 Эбэтэр атыннык эттэхпитинэ
 Дьоппуоһнаһа ханылылы сатыбыт.
 Тоһо саһа куота дэспэһпит
 Киһиг тутта эппэһпит.
 Куруук омука маарыннатабыт
 Оччоһо эрэ астынабыт.

Саһа кыһыһын кэрэтин
 Аан дойду биһиэхтин,
 Тохтор уһун суһуоһун
 Көрбүт эрэ сөвүөхтүн.

X X X

Көтөргөн олорон соруцан
Товус араас албайынан,
Эбээ сиэнин аһатар
Элэ-была тылын этэр.

Аһадын нэинилэ атытар
Ардыгар наһаа таратар.
Обо олус эрилиннэ
Танһаһар аһа бийлиннэ.

Арай эбээ кыһаммат
Буйса-хаайса соруммат
Аһата сатаан эрөйдэнэр.
Сарсыгыч күндөр эрэллэнэр.

X X X

Омурдан кэмигэр
Оломно ивирэини
Хара тыа мааныта
Элик кыыл көрмэтэ
Сэрэнэн дугуван
Тулаһын кэтэнэн
Эрэнэ долгуну
Сотобор эрийэн
Үрүмэ долгуну
Ытыскаһар үрэйэн
Ыһыахтана ооньнуургун
Сырды ыллы тураргын
Ыраахтан көрөммүн
Ымсыһар буоларым...
Ыксаһар буолуохпун
Ымпыктаан саньырым
Тулаһар сыстыахпун
Тумалаан өйдүүрүм.

X X X

Хойуу оттоох хотооллор
Хоһоон-ырыа курдуктар.
Эдэр-эрчим хотуттар
Этэр тылтан ордуттар.

X X X

Ходуһа хоһооноро бугулар
Поэмалара — кэбйинилэр.

X X X

Нарыннык, намчытык хамсаан
Кыыс обо сөгүөлүү киирбигэ,
Сыйыыллар утахтартан сэмсаан
Күнгэ күлүмнүү турбута.

ОТЧУТТАР

Озонньор эрдэ ухуктан
Хамсатыгар табаах уурда
Бүгүнгү күнүн аттаран
Сагата суох иһийэн сытта.
Саһаба уота күөдьүйэн
Оллоон чэйэ оргуйда
Күөх буруонан тунуйан
Алаас сир чоргуйда.
Туман көтөн дьэпкэрэн
Ходуһаба күн оонньоото
От сыта дыргыйан
Саха кийитин абылаата.
Отчут дьон бугуһуйан
Көлөһүннэрэ сарт түстэ
Күөбү өлгөмнүк баһан
Бугул ахсааны бутуйда.
Киэпкэ буспут нилиэптии
Нэбиһиилэр нэккэлииллэр
Кыһынгы күнү элэптии
Күрүө иһигэр кирийэллэр.

X X X

Үөт төрдүн булан
Балаакка тардыллан турар,
Ходуһаба биир уолан
Ардах түһэрин кэтэһэр.
Уол санаатын таайардыи
Таммах окко ыйанар,
Үүтү ыан эрэрди
Курулас тыас иһиллэр...
Арай түс-бас өртүлэрэ
Халлааны мөбүттэ хаалаллар,
Сайынгы күннэр үтүүлэрэ
Кыһыны аһатарын таайаллар.

X X X

Күн уота
Кыһынһа кутар
Күлүгэ суох ходуһатыгар
Көүс кыараан
Күүс эстэн
Сылайдахха
Суоһаатахха
Муустаах уу барахсан
Музыка дыгкынас кылыныы
Сүрэфи-быары ыллатар
Дууһа утаһын ханнаарар.

X X X

Өбүгэм олоҕо —
Самнаспыт өтөхтөр
Өбүгэм бэлэбэ —
Салаа тымыр ылдыктар.

КУЙУУРДЬУТТАР

Сааскы күн ылаангытыйан
Куйуурдьуттар күөлү булдулар,
Күө-дьаа ону-маны сэхэргэһэн
Таһаҕастарын сүөкэннилэр.

Сирдьыттэрэ киһи дэтэн
Кырдыҕас хамсатын ороото,
Күөх буруону үөһэ үрэн
Уолбут омурда хапсыннаата.

Эбэни аһатар аатыран
Уот оттон күөдьүттүлэр,
Уу иччиттэн көрдөһөн
Үтэлэриттэн бэрисилэр.

Сизри-туому тутуһан
Дьон санаата бөбөргөөтө,
Уһаты-туора хаамсыһан
Балык ханнатын сылыктаата.

Ыһа-кэрдэ сүбэлни
Оҕонньор дьонун кэрийдэ,
Кэпсээн-ипсээн көбүөлүү
Туттар сэби бэрийдэ.

Аһыһы тыһаа чыгырбаан
Көмүрүө мууһу көөрөтөр,
Ыһылаах уутун мэлдьэһэн
Эбэ хаарынан мэндээрэр.

II

Чуҥкуйбут алаас уһуктан
Тула өртүн көрүнэр
Көтөр-сүүрэр сэрэнэн
Чугас эргин кирийэр.

Биир ойбону анаан
Тэлтэрингэ бэлэмнээтилэр,
Сүрэхтэрэ күөскэ тэбиэлээн
Бары үмүөрөн чуумпурдулар.

«Чэ» диэти кытта
Ойбону тэһэ биэрдилэр,
Хаайтарбыт уу ыкта —
Омуннаахтык өрө бидилийэр.

Уонча быччыһы тэлтэ
Онно эбэн мундулаата,
Чохутуттан эмиэ үтэлээтэ,
Ньамаҕыттан да матарбата.

Үөрөн-көтөн тэбиэһирэн
Куйуурдарын ууну буллардылар,
Куйойаларын эргитэн
Куюбаһнаһан бардылар.

III

Туттуу-хаптыы сымсатын
Көрөн сөһөн кэбистим,
Тыл-өс сууһун, сытыытын
Бүгүн манна иһиттим.

Сорохтор олус үлүһүйөн
Аһыһыларын да умуннулар,
Күн киэһэрбиттэн соһуйан
Табаахтаан дьэ уоскуйдулар.

Киирбит эрэ барыта
Илин харалаах төнүнэ,
Куйуур сураҕа улаата
Дэриэбинэлэргэ иһилиннэ.

Үгэн-сүктэн сүгүрүйэн
Эбэлэриттэн араҕыстылар,
Байанайдарыгар махтанан
Дьыэлэрин түүн булдулар.

Хаар үрдүгэр ыһыллан
Чоху, баҕы хараарар,
Көтөр-сүүрэр мунһустан
Аһаан-сиэн абыранар.

Тонгуу хаары ойуулаан
Дьон суола тыргыйар,
Үгүс ойбон тэһиллэн
Балык хамсаан дьэ тиллэр.

Сааскы киһи хараргыы
Куйуур балыгын амсайар,
Саха киһитиң абылыы
Дыргыл сыт дьыэни тунуйар.

Өбүгэ үтүө үгэһин
Эдэр ыччакка көбүлүөбүн,
Саас ахсын тэрийэн
Куйуур күнүн олохтуоубун!

ӨРҮСКЭ

Холум этэ быстыар дээр
Блесна быраҕан куйуйдум,
Саатар хонукка балык сиэри
Капрон быаны субуйдум.

Уга-ханас элээртим, —
Туһа син биір тахсыбата,
Угуоргу кытылга өрдинним
Балык баара биллибэтэ.

Күн орото буолуута
Илибэр ыарахан билиннэ,
Мөһиэм кытыыны булуута
«Кильки» тахсан, тэбилиннэ.

Саха ньоҕой эр дьонноро
Сыһһыанар сирдэрин уларыпшатылар,
Аҕам көпсир сордонноро
Хабан күөскэ буспатылар.

Хата быысталы бнэрбөккө
Мотуордаах лодкалар усталлар,
Ыарахан баржаны билиммэккэ
Улахан ааллар туртабаллар.

Төгүрүк иһи түһэрэн
Балык оонньоон сэмсэбэт,
Оҕунуох ууга дагдайан
Күүлэй дьонун үөрдүбэт.

Уолум араас ыһытыгар
Хардатын булбакка куотунабын,
Сарсыгы күнүм абатыгар
Эдэр киһини аһынабын...

◆ Былаах уу — күөл саамай диригэ,
балык мустар сирэ.

Х Х Х

Бийл куу кенүллээбитэр
Бизе күн бултуурга ыһахтаабыттар
Уоннуу ботуруону аһыһаабыттар
Уонна тыһыынчанын көрдөөбүтэр.

Эр дьон күдүктэригэр иһнэммиттэр
Тыһынын таһаара айаһаабыттар.
Бир чаас уоннуута ыһыттар
Ытыстарын сөттөн айаһаабыттар.

Кустар көгүл көчүйбүттэр
Элэктин, элэктини устубуттар.
Ботуруона суох саһыттар
Ыксаан маһынан таһаабыттар.

Х Х Х

Көр да бу барахсаны
Көтө сатаан ээрин.
Күөл килбиэн иһууруттан
Күн диэки дайарын

Кизиг Эба уутугар
Күөнүнэн суол тэлэр.
Күөх куорсун кыһатыгар
Көмүс уахтары тигэр.

КУОБАХ КҮРЭБЭ

Куобах күрэбэ бэлээр бүтөн
Дьоннор тыттан иһирдилэр.
Тинтээх бириддини үллэстөн
Суку-сагы хаамыстылар.

Киһэ ыһа киһи киһин
Ону-маны элбээн сэлэргэстэ.
Таһсаары туран анаан-минээн

Куобах хаһын дэ сураста.
«Олус наһаа да буолбатар
Байанай бийыл да матарбата.
Сүүстүү тиксэн, хор, сатана баара
99-н эрэ кыһайтарбата...»

Өйдөөн истибэтэх уолан
Сөбөн-махтайан омуурда,
Эһил Тинтияһи барсыах буолан
Иһи тутуһан арабыста.

ПОЭТ УНГУОҢАР САНАА
(Экспромт)

Саа-саадах сүгэн
Сага олобу тутуспунг,
Эрдэ үөрэги бүтэрэн
Эдэр ыччаты интиспитин.
«Маалпа ырыатын» суруйан
Маттага, Аммага сураҕырдым.
«Уолан Эрэллги» айан
Уот сэрингэ айаннастым.
«Үчүгэй Өлүөнэни дьүһүйэн
Үтүө бэйинэт дэттинг,
Таас очуоһун дабайан
Таллан Бүрэ аатырдым.
Обо ортотугар олорон
Олох дьолун билбитинг.
Элбэх сиэни бүөбөйдөөн
Энээ дэтэн үөрбүтүм».
Таптаан ааҕар поэппыт
Таллан Бүрэ аны суох,
Мөссүөнэ өлөн сүтэ
Мүчүк гынара эмиз өстө.
Уһун үйэлэргэ бырасты
Өлөн сүһпүт дьүһүнүм,
Күнүн аайы дорообо
Өспөт тыллаах хоһоонунг!

ЭПИГРАММА

Хаһыатчыт доборум Прокопьев П. Я. —
Чуукаар 50 сааһгар аныбын.

Ытыс саҕа да ыстатыһа
Бэрт кичэлинэн сурулунна
Остуол үрдэ татымсыһа
Тылдыт, хаһыат уурулунна.
Түүн үөһүн ааһыта
Түһээн өмиэ саҕалаата
Сарсыарда им тахсыта
Онтун туран салҕаата.
Сотто, отто, көннөрдө
Ситтэ, бүттэ, бэттээтэ
Онтон дьэ көннүөрдэ
Чуукаар диэн баттаата.
Саха ыалын аайы
«Сахаада» күндү ыалдыт
Хас нүөмэрэ баайа
Иһи сөһөр, кырдык.
Сүрэҕин куустээх бабатын
Сүһүөбүн өрүү уйдун
Ылсарыллаах дьолун тылгын
Ыстаал бөрүөн айдын!

ОНУҢУ БҮТЭРЭЭЧЧИЛЭРГЭ ЭБЭРДЭ

Хаһан эрэ кырачаан бэйэбит
Кэтэхэргит күн-дьыл ааһыан,
Оттон бүгүн бу турабыт
Оҕо бэйэбит улаатан.

Өйдүүргүт буолуо дин, бука,
Маннай оскуолаҕа кэлбиккитин,
Сырдык киэн кылаастарга
Учуутал сирдээн киллэрбитин

Аны эһигини арыаллыахтаах
Олох киэн аартыга тыргыллар,
Соробор түһүүдээх, ардыгар тахсыылаах
Үлэ-үөрөх ыллыга субуллар

Иһэ дойдугут кэлэр кэскилэ
Барыта эһиги илингитигэр,
Кини баайа, кистэлэнэ
Аны эдэрдэр билингитигэр.

Тус-туһунан ыра санаалаах
Бары мантан тарбаһааххыт,
Ким билилээх, дынг бағалаах
Таптыыр идэбитигэр туттарсыаххыт.

Тһһэх чуораан лыгкһиньттан
Эдэр саас тыһна билиһини,
Маннайгы кылаас эбэрдэтһттэн
Оҕо саас иккһистээн тһлиһини.

ҮӨРЭММИТ КЫҔАБАР

Абаҕан оскуолаҕа 100 сылыгар аһыбыһ.

Өр буолан уйдьыйан, долгуйан
Эһи ааның тутаабың тутабың,
Туех эрэ дыкһитигэ уйдараһ
Көрүдүөр устун дайабың.

Оҕо саас саңатың иһиллээн
Чуумпуга соғотох хаалабың,
Атабың суолларың сонордоон
Төбөбүң төңкөтөн хаамабың

Үөрэммит кылааспар кһирэммин
Өрдөөбү сыллары саңыбың,
Улахан түүнүгү өңөйөммүң
Сөбүрдэх ардыырың көрөбүң.

Көрүдүөрү бүтүннүү кһиргэтэн
Урукку оғолор мусталлар,
Сибэки быһһыһан эйэргэһэн
Күлсэ, ытаһа тураллар...

Үгүстэр дьөһуннаах ыал буолан
Көргәнниһиң, оғолуун кэлбиттэр,
Араас идэһи дөгһттэр баһылаан
Үтүөкэһи үлэһит дэлһиттэр.

Үөрөһһит учууталларбыт сааһыран
Күн бүгүн аһыйах хаалбыттар,
Бу кһһһэ үөрүүгэ бааллатаһ
Эдэрдһи эрчимнээх буолбуттар.

Дуоһуйа, астына көрсүһэн
Сарсыһгы күммүтүн көрсөбүт,
Махтал тылларыһан өйүөлэһи
Оскуолабыт 100 сааһың аһыбыт

ДОБОРУМ КЭРИЭНГЭР

Бүтэр бүшшүтүн кэннэ, дэз кэлэн
Бүгүн эрэ дьонтон иһиттим
Оһолго түбэхэн эдэргэр эн
Күн сириттэн күрэммикин биллим,
 Үөлээннээх доборбун сүтэрэн
 Сүрөҕим ньүөлүйэ тэбизэлэннэ
 Оҕо эрдээҕи сылларбар эргиллэн.
 Хараастан хараҕым ууланна,
Арай биірде алааска сылдьан
Бааһырбыт чөккөйү туһуһпүт
Эн ылан бүөбөйдээн, аһатан
Күһүнүн көтүтэн үөрбүһпүт,
 Оо, оһно эн миэхэ эһпитиг
 Кус курдук көтүөҕүн туһуна
 Үөһэттэн сир, халлаан туһсарым
 Үйэ минэгин баһылаан көрүөххүм...
Хойутаан да буоллар бу кэлэн
Көмүллүбүт халдыаһар таарыйдым
Кыһаттаах ыра санааҕын толорон
Самолет онорон хааллардым
 Олоҕу таптыыра кини диірдин
 Томтору күн уота сырдатар
 Үөһэ көтүөхтээх этэ ээ диэбиттэн.
 Халлаанга күөрөгэй күөрөйөр...

X X X

Эһлэрэ сыыры өгөйөн
Соҕотох мас тураахтыыра,
Чизпээрэ эрэ көҕөрөн
Нэһинилэ тыһыннаах буолаахтыыра,
 Ыарыһах таайым куораттан
 Сайыһын сыһыһана кэлээхтиирэ,
 Барахсан үүнэ турарыттан
 Санаата көнөн күлээхтиирэ,
Соҕотох тиити туораттан
Көрөн бэйэтигэр холоохтуура,
Хараҕын уутун миигиттэн
Хистээн туора соттоохтуура,
 Арай биірде... Күһүн этэ,
 Соҕотох мас сууллубута,
 Оһу таайым истибитэ
 Күөххэ тийбэккэ өлбүтэ.

X X X

Эбэм, эбэм барахсан
Оҕо сааспын кымныһылаан
Олордоһун эрдэ кырдыан...

Х Х Х

Балына ийигэр күлүккэ
 Одонньор эрйдээх олороохтуур.
 Инне үүтүнэн ыгай нэинилэ
 Тыныны былдыһан сордоноохтуур.
 Эгэ-синнэ уоста баранан
 Хараһыг уота өһөөхтөөбүт.
 Ховугун тарбадар бүк баттанан
 Кырдыбас күнүн аабаахтаабыт.
 Балына сырдык хобо
 Харах уутугар уһунна.
 Одонньор сыһыт таһаһа
 Оронго эриллэн хомулунна.
 Кимгэ эрэ олох бэлэхтин
 Кырдыбас күн сириттэн күрэннэбэ.
 Ханна эрэ кыһыл оёо «эһээхтин»
 Күн сиригэр көһүниэбэ.

ХААРТЫСКА

Эбэм эргэрбит альбомун
 Арыталаан көрө олоробун
 Биир хаартысаны булан
 Болдойон уһундук одуулуубун
 Биирдии ньирэин тутан
 Сайылык дыахталлара тураллар
 Иннилэригэр оҕолорун уктан
 Титник таһыгар түспүттэр.
 Бары олус элэрдэр
 Эбинтигэр эмдэй-сэмдэйдэр.
 Хал-харанан көрбүттэр
 Күлэй-үөрэн миичиспиттэр.
 Икки кытыллары билигин
 Эбээ, хос эбээ дөһиттэр
 Ортоку турбут дьүөгэлэрин
 Суохтаан харааста ахтыбыттар.
 Ортокулара мин ийэм —
 Хаартыскаба куруук адэр
 Арай кумааһыта эргэрэн
 Саһаран, ичиллэн эрэр.
 Оҕотук сылдыһан хаста көрөн
 Аһарбытым буодуой аахайбакка
 Билигин ийэбиттэн сааһыран олорон
 Уйадыһар буолбуһун, абакка.

Х Х Х

Тулам ойуур кутаата
Ыһыллар уот кыымнара да
Тоѳо эрэ сылааһынан илгийбэт
Төлөнө дууһабын ириэрбэт.

Төннөбүн умайар чарантан
Дьандьайан, этим атыһан
Дьизэм оһоѳун оттоору
Күһүңгү хаһынтан куотаары.

ОЙО
ТУТУУЛАР

Х Х Х

Үөр албаһы айаргыттан
Үөр күлүк түһэриттэн
Күннээх сир күлүктээбиттэн
Тыһиннаах буолан албаһыыргыттан.

Х Х Х

Түүнгү халлааны хайа суруйан
Уот сындыыс субурус гынар
Сир диэки сууллан иһэн аара ыран
Эмискэ сүтэр, умуллан хаалар.
Ити ким эрэ дууһата билсиинэн
Ырайга тахсыбытын булан
Тойон тагара сиргэ кыйдаата —
Уот кымныытын суола дайбаата.

Х Х Х

Далдар ааннарын аһам
Бизлэри «һай» диэбиһит
Күрүөнү-хаһааны ыһан
Алааска, сыһыга кыллаабыһыт.
Чугасты ынахпытын ыбыт
Үүгүн дистернага саамыдыбыт
Түбүгэ кыратын хайгыбыт
Ыһыах «кымыһын» арбыныбыт.
Аны онорор чорооммут
Үс түөрэм туйахтарыгар
Ыырах быһарбыт эрэ хаалбыт
Ол да, арааһа, бу кэлбит...

Х Х Х

Ыала киһи биһрдэ дэн
Ыала кыысчааны таптаан,
«Болто, Болтоной» диэбит
Кэмпиеһинэн күндүлээбит.
Киһэ ыала дьахтар анаан
Ыала киһини мөбө киирбит
«Кыыспын Болто диэбикини
Мин оҕобуттан иһвибикини.
Арай ону оҕолор иһитиннэр
Онтон аны хос ааттаатыннар
Хайа, оонньообутун оҕус буолаарай
Оҕом сыһа үөбүллэн ытаарай».
Дьизэлэх сөһөһөн ээригээбит
Кэтэһин тарбанан кэриннээбит
Сотору икки судумахтарбыт
Холбоспут сурахтара иһиллибит.
Эр киһи кыысчааны эйэргээбит,
«Болто, Болтоной» дини таптаабыт.

Х Х Х

Эбээлээх эһээ кэпсэтэллэр:
«Оскуола оҕото хат буолбут».
Санаан кэлэ-кэлэ сөһөллөр
Вэстилизэһэй тыһыһыһа түөлбүт.
Кыракий кыысчаан ону истэн
Өрө мылаллан турда
Уоһа чорбоһоон, сагаран иһэн
Буойуллаан хаалан ах барда.

Х Х Х

Күнүбүн өрүү кышырар
Өрөйдорун аллартыыр
Утуйдаллар эрө бөһирөр
Нэрийэ сылдыан сыллалатыр.
Өйбө эрин хайгыр
Өбөмсөбүн дьонго арбыр.

ТЕЛЕВИЗОРЫ КӨРӨ ОЛОРОН

Сылгы саға дьахталлар
Сыгыныабын сырсаллар
Уелан дьону таланнар
Күлүк сиргэ соһолдор...
Аны аыйах сылынан
Бастакы эр киһи төрүүнү
Бэрээдэк олохтуур сыалынан
Танара сиргэ түһүүнү.

Х Х Х

Уһун джинсы ыстааннарын
Маһаһынтан атыылаһан ылабын
Сөгөтүттэн балаччаны бастаран
Дьэ сөрүсөп гына кэтэбин.
Өнтөн ордугун аттаран
Саһһыйа тиктэрэн тутабин
Вииртөн иккини таһааран
Күлө-үөрө ыллыбын.
Бу сыһа үрдэбит кэмигэр
Кыра уһуохтаах эргиччи барыстаах.

Бу ас-таһас суоһар
Кыра да көбүрүүрө суоһар
Тэбис-тэнгэ асаһар
Саатар, сыатын талан салаһар
Онон бытыкпын хоруннум, дьэ, сөр!

Х Х Х

Илибин сиеһпэр уктан
Маһаһынгча киирэбин
Илибин өрө уунан
Маһаһынтан таһсабын.

ОО, КИЛИЭП БАРАХСАН!

Уһус күммэр
Килиэпкэ тиһинним
Уочараттыыр кэммэр
Аһһыһыга илиһинним.
«Герой» иһэбин
Сиеккэбэр килиэптээх
Сүүрэрбин эбэбин
Бүтүн ойбостоох.
Килиэп суолтатын
Дьэ билэн эрэбин
Барахан сыанатын
Кэрэйбэккэ ылабын.
Сибинньэ аһа
Килиэбинэн туолбат
Оһһоһор тооромоһо
Остуолга хаалбат.
Туорах бурдук
Оо, күндүгүн!
Баһабыт курдук
Баһһыһа үүнэргин!

ЫТ

Тобох кутар дьааһыгы
Күөрт ыт манаабыт
Сарсыарда, киһэ ыһыгы
Манна кэлэн салаабыт.

Түүгэ-өнгө хойуутун
Көрбүт эрэ хайгыһара
Иһэ тогун, өмһүн
Киһи барыта сөбөрө.

Күнгэ иккитэ-үстэ
Виздэрэ мунгунан ас тахсара
Кэридах ытыгар дьэ үтэ
Арааһа тийһэн тохтоторо.

Аһыйах сыллаахха диэри
Кырдык да онук этэ
Онтон билигин өскүөрү
Адьас атын хартыһыната.

Тобох тобор дьааһыгы
Түүрт өртүттэн ыттар маньыллар
Кылыгыр ууттан биир угуобу
Былдыһан тырыта тытыһаллар.

X X X

Бэбэхээ «Агдам»,
Бүгүн — айдаан!

X X X

Аан дойдуга бадаҕа
Арыгы киһиэхэ адаҕа.

X X X

Арыгы үрдэ үөрүү
Ортого үөхсүү
Түгэбэ үөлсүү.

X X X

Арыгыһыт киһи санаата
Амтаннаах аһын кэриэтэ
Аһыы, ньулуун буоларын
Атастарым, умнуман.

X X X

Ааттаах атаһым Арамаан
Арыгыһын эмтэтээт,
Арбыр дьонун умуһа
Ааттарым-суолларым тумуһа.

X X X

Бытыылканы бүүбөйдүг
Бедик оҕону биһирстизин.

x x x

Арыгы баарын тухары
Атэс-дотор үксүө
Хотторон охтуон даҕаны
Холоонноох довор аччыла.

Х Х Х

Хаппыг килиэбинэн сокуускалаан
Арыгы арааһынан хатаҕалаабыт
Охтуор диэри кутуталаан
Хотуотугар хото сөгүөлэппит —
Аһаппыт-сизэппит аатырбыт
«Үтүө киһи» дэтэн сураҕырбыт.

Сылаах этинэн эмсэхтээн
Үүттээх чэинэн күндүлээбит
Тотуор диэри хатаҕалаан
Арыылаах алаадынан маанылаабыт
Аһаппатах-сизэппэтэх аатырбыт —
«Мөкү киһи» дэтэн саатырбыт.

Х Х Х

Буруйга, сэмэбэ тардыллан
Боростуой үлэһит буолуохтан
Билэр киһим Үстүүнэп
Билбэт буолта үһүс дүүнэ

ТАБАХСЫТТАР

«Дьэ сордоох да киһигин
Эмиэ табааҕа суох сылдыаһын
Харчыгын эн тобо харыстыгың
Куруут киһиттэн умналыгың?»
«Табааһың дьаатыттан көнгөнүм»
Хата, ыл, аҕал, көмөлөһүүм
Эн эрэ буруоттан саһарыма
Мин даһаны күлгэ көмүллүүм».
Икки табаахсыттар көпсэтэллэр
Бэйэ бэйэлэрин эйэргэһэллэр
Биирдэре сизэни хаһына
Иккиһэ илиитин уунна.

Х Х Х

Иччитэх өтөхтөн төннөрүгэр
Иһит иитэ тутуурдаах
Иирсэр аата — Тытырахтыыр
Иллээх ата тыраахтыр.

Х Х Х

Күлүк курдук сүөдэнгизэн
Куруут үлэбэ кэнники
Күлэ-үөрэ күлүмнээн
Күүлэй кизэһэ иһиники.

Х Х Х

Сиирэ-халты бүтэрээт
Сүүстүүлээбинэн угунна
Суола сойон, сүтээт
Суорбута, тупцута суулунна.

Х Х Х

Уһааттаах уу дьалкыйан
Кими куттуой?
Мөлтөх киһи ыһыйан
Кими сууттуой?

Х Х Х

Күниээххэ
Тыастаах тингилэх
Ыйдаахха
Түүлээх уллунгах.

X X X

Күнүхүн
Кийи кизнэ кэрэмэйэ
Түүнүн
Түөкүн кизнэ элэнгэһэ.

X X X

Нылгаан көрө-көрө
Кырылланна
Өйдөөн кэлэ-кэлэ
Өтүүктэннэ.
Кымаахтаан ыла-ыла
Ылданна
Тохтоон тура-тура
Тэбэннэ.

Кэнинэн тэйэ-тэйэ
Көрүннэ
Иннинэн бара-бара
Көннөрүннэ.

Кынкыйдаан кээһэ-кээһэ
Аһаата
Тырыһпайдаан биһэ-биһэ
Нанаалаата.

X X X

Обуруктаах өйдөөхтөр
Олохторун эрдэ дьаһаммыттар
«Сыһа сытары көннөрөннөр»
Күлүк сиргэ соһуммуттар.
Бүгүн ураа ханыһыттыллар
Сис туттан хаамсыһаллар.

X X X

Паапа, миэхэ шоколадта
Кыра кыһым эриллэр
Паапа, өссө жевачката
Хайаан да ылларан тэйэр
Оройго охсор сыананы
Оҕом билбэттигэр ымсырабын
Устүү нууллаахха аны
Ымсыгыра дьэн ыксаан ылабын
Рынок олобун дьалхаана
Бар дьону сиэптиир
Ыам ыйын халлаана
Сылааһынан уоскута эмтиир.

БЭЙЭН БИЛ

Сыанатын билбэтим
Төһө диэм эбитэй
Мунааран элпэтим
Бэйэн бил, абытай,
Курууска мунунан
Кутан кул амсата
Бтыгын угунан
Бтый ээ, хамсата,
Аһыта мөлтөөбүт
Кымыһын хойдубут
Итиниэ иэдэйбит
Иһэргэ буорайбыт,
Чэ ол диэхтээн, хата
Куһаҕан ис ыарыйдын
Өссө биир курууската
Мин диэки салай дуу,
«Буор-босхо» диэнинэн
Сыанатын быһабын
Эн бэйэн элпитин
Бэйэн бил диэбитин,
Атыһыт эдьийим
Кэпсэтэн бүттүбүт
Харчыгын аахсыма
Хаһыты хаалыма,

X X X

Иллээх доҕор кэриэтэ
Илиилэрин даллатан
Куура-хаппыт кириэстэр
Кууһан ылыах курдуктар...

X X X

Мас соммун кэтэн
Мантан төһөр күммэр
Бэйиэт этэ дэһэн
Бэлиэтээрин дуу ииммэр.

X X X

Хас сарсыарда ахсын, куолубунан
Халандаарым илиһин быһабын
Үөрэн иһэн ардыгар соһуйан
Эмискэ үөһэ тыһабын...
Өссө биир үрүң утах
Төһөм оройугар састаҕа
Эргиллибэт хара баттах
Күн сириттэн күрэннэҕэ,
Онтон атыһын санаамыах
Дьоллоох курдук сананыах
Кэхтэр туһун кэпсээминэх
Кэлэр көми кэтэһинэх...

Бэцээнкэ бэлэмнээтэ: РФ суруйааччыларын союһун чилиэнэ, поэт Рыкунов Николай Михайлович.

Уруһуйун онордо — автор.

Кинигэ 2-и салаалаах:

1. Бар дьоммор
2. Ойо тутуулар.

МХУТ 2610 — 2000